

Incipit summa insignis ac per-
utilis pdicatoribus de quacunq; materia
dicturis fratris Johannis de sancto Hemi-
niano ordinis pdicatorum: sacre theologie
doctoris clarissimi: que intitulatur de exē-
plis et similitudinibus rerum.

Prologus primus

Omnia faci-

to cito fm exēplar q; tibi
mōstratū ē. Hebreo. viij.
In omnibus operibus ar-
tium videm⁹ q; eorum opifi-
ces dirigunt et regulant
dupliciter exēplari. Ita qui sūt in arte periti
interi⁹ habēt exēplar. s. formā artis fm
quam operātur. Qui vero artes addiscūt
nondū eruditi in ipsa: aspiciūt ad exēplar
exteri⁹ p aliquē artificē factū: sicut pueri
qui scribere discūt: tenent pre oculis exem-
plar magistri. Sed quēadmodū in ope-
ribus artium: sic etiā in morib⁹ et actib⁹ vir-
tutum duplex habemus exēplū. Itaq; p̄o
quidē p fidem habem⁹ intus xpm: fm illd
Apl̄i Eph. iij. Habitare xpm p fidē in cor-
dibus vestris. Et hoc ē exēplar p̄cipuū
pfecte vite. Unde et ipse ait Joh. xij. Ex-
emplum dedi vobis: vt quēadmodū ego
feci ita et vos faciatis. Et de hoc exēplari
principaliter intelligi debet verbū palle-
gatum: Omnia facito fm exēplar scilicet
xpi qd tibi mōstratū est scilicet per fidem.
Hoc est igit exēplar intrinsecū existens
in corde p fidē: scilicet xpi vita. quod exē-
plar Apl̄s sequēs et ei cōformat⁹ totaliter
dicebat ad Gal. ij. Vivo ego iam non ego:
vuit vero in me xps. Sed est aliud exē-
plar extrinsecū: scilicet natura creata rerū
que sunt extra animā quo dirigitur huma-
na industria: nō tantū in opibus artium (in
quibus vt dicit Aristō. Ars imitat natu-
rā inquantū potest) sed etiā in moribus et
actibus virtutum. ita vt etiā de hoc exēpla-
ri possit dici verbū propositū: Omnia faci-
to fm exēplar qd tibi monstratū est scilicet
in rerū natura. Ita ex ipsis nature ope-
ribus sumuntur similitudines et plurima
exempla vtilia nostris cōpētentia morib⁹.
Et hinc ē q; venerabilis doctor Gregori⁹
Ita Janzenus cui⁹ testante Hieronymo tā
ta auctoritas fuit vt nullus vnq; eius di-

ctis calūniā inferre p̄sumperit. Immo in
sup vt testatur Rufinus tanta fuit ei⁹ au-
toritas apud ecclesias xpi: vt esse putare-
tur hereticus qui illi fuisset ausus in aliq;
cōtrahere. Hic itaq; tā p̄cipuus doctor hāc
sibi p̄suetudinē fecerat: vt quicqd eius oc-
curreret oculis de rebus exterioribus: in-
terioribus ante morib⁹ adaptaret. Sic enī
refert ipse de se in suo apologetico dicēs:
Mos mihi est ad meipm singula queq; re-
uocare: p̄cipue si quies mihi sit et silentiū
si vacet anī moribus adaptare quod vide-
tur in ocul. An et oculoꝝ visio sit mihi mē-
tis eruditio. Mulus igit exēplū laudabile
seq; pdicatores oportet si abundare volūt
copia exēplorū. Que copia illis si affue-
rit p̄cipue de rebus extrinsecis que no-
bis sūt in aperto: et etiā de mirandis ope-
ribus que cōtinue natura pducit: vel ad-
inuenit humana industria: nō eos tantū
apud curiosos auditores faciet gratiosos
quos mira nature opera vel humane iūe-
tios studia narrata et patefacta delectāt:
sed etiā apud vulgus et simplices fructuo-
sos et acceptos p̄stituet: dum per exempla
ad sensū spiritualia et subtilia declarabūt.

Predicātū igit comodo curioso deside-
rio simplicitū: auditorū p̄fectū desiderās
insuire Ego int frēs ordīs pdicatorū minī
mus noīc Heluic⁹ natiōe teutonice de mul-
taz rex exēplis q; diuersis hominū mori-
bus et actib⁹ adaptant: p̄s opusculū a ve-
nerande recordatiōis p̄re et doctore Johē
de scō Hemimiano quādā absq; p̄fatiōe edī-
tū: nouo p̄fari volui. p̄logo et in lucē pro-
mulgare ope p̄ceptū durt: et libꝝ de exem-
plis et similitudinib⁹ rerū ipm intitulauī:
exēplū seq; desiderās p̄s nri beati Dñici
de quo inter alia legit: q; vbiq; conuer-
sabāt: edificatorijs affluebat sermonibus
et abūdabat exēplis qb⁹ ad amorē xpi: se-
cultive contēptū auditiū anī flecterētur.
Non aut visū ē mihi de exēplis historia/
lib⁹ aliquid in hoc ope ponere: ex eo q; tā
de historia Bible q; etiā de vit⁹ sanctorū
et insup de factis gentiliū diuersa per di-
uersos opera facta sunt satis sufficienter.
Intendo aut in ope isto sequi p̄cipue rerū
ordinē de quib⁹ adducuntur exempla: ni-
hilominus tñ materias quib⁹ aptabunt
exempla reducā vt mel⁹ potero in singu-
lis rerū generibus in ordine alphabeti.

3

Prologus secundus

Quod quod aliter fiat recto loco subsequens caplin declarabit. **E**xPLICIT prologus primus: **I**ncipit prologus secundus in quo auctoris intentio declaratur.

Ouia vero curiosis lectoribus varietas tollit fastidium: in ponendis vel exponendis exemplis non solum eundem ordinem seruabo vel modum. **N**am quandoque generaliter tantum materie de qua agebat exemplum adaptabit: quoniam quoque vero distincte proprietates plures adducte similitudinibus exponens. **A**niam etiam eiusdem rei exemplum aliquando vni tantum materie, quandoque vero pluribus partibus eiusdem rei exgerit diuersarum proprietatum congruenter adaptabo. **S**icut saturno tantum assimilabit homo voluptuosus: **L**une vero assimilabit non tantum beata maria sed etiam vita actiua, et similem modum inuenies in alijs exemplis. **A**d huc etiam in adaptationibus ipsis plerumque ex sacra scriptura nonnunquam ex dictis sanctorum auctoritatum probationes apponam, quoniam etiam causa plerumque vitium de adaptationibus ipsas tantum non premissis auctoritatibus scribam. **I**ntendo etiam pleraque exempla per singulas suas partes exponere: et quedam solum ex parte materie applicare: quia multa ad declarationem exempli quoniam sunt necessaria que tantum ad adaptationem nil referunt. **E**t quia plura eadem materie conueniunt: iterum que in diuersis rebus generibus continentur: optebit ut de eisdem materijs sed non solum eisdem exemplis in diuersis tractatibus locis. **S**ic de gratia agebat in primo libro sub similitudine hominis mobilis. **I**n secundo vero sub similitudine saphyri. **I**n tertio sub similitudine frumeti: et sic de alijs. **P**orro si qua in exemplis ponentur precipue de virtutibus lapidum vel herbarum: siue etiam de interpretatibus alijsque somnijs vel alijs que buccunq; que forsitane ea legentibus minus credibilia videantur: sciant me ex meo ingenio ea non confirmasse sed ex magno scriptis exscripta: non ut fide de talibus facerem: sed ut veram instructionem et vtilitatem elicerem ex eisdem, quibus quidem modo doctores sacri et etiam magni philosophi in suis doctrinis moralibus incredibiliter vsus sunt exemplis fabularum: que licet in se vere non essent: ad veram tamen disciplinam morale vtiliter in sepe videntur. **E**nde etiam diuina scriptura de lignis experimentibus regem excitando in libro **J**udicum

fabulam introducit que a nonnullis expositioibus moribus adaptata. **N**on ergo respondenda sunt exempla naturalia: que si non solum vel ex toto sunt vera: ex parte tantum ut in pluribus vera reperiuntur. **N**ec debet respicere sapiens ea que scripta repperit ex eo quod inuenit talia non probantur: sed potius estimare de talibus quod multa que ipse non vidit alij sunt experti. **S**i que vero de celestium corporum effectibus inducuntur que se ad humanos actus extendere videantur: ea prudens lector aduertat potius referendo esse que asserendo dicta: nec eas sic intelligat tanquam ex celestium diuino corporum vlla humanis actibus, putet ex libero preceptum arbitrio necessitas imponat. **N**on enim celestia corpora in liberum arbitrium hominis aut voluntatem vel intellectum que vires incorporare sunt directe possunt imprimere. **S**ed quam complexio corporum que anima in pluribus sequitur: et organa corpora sensuum qui intellectuali cognitioni deferuntur: ceteraque corporum membra que interiori anima actus exteriores exequuntur: ipsorum disponi celestium corporum directe supponunt. **I**dem est quod actus humani precepti que per corpus complentur ex varijs impressi onibus siderum vnde disponuntur: ac etiam ex constellationum virtutibus que hominum corporali perceptui vel ortui dominantur: ipsi homines ad diuersa officia et mores inclinari offerri. **E**t quia homines non coacte sed sponte hominum frequentius inclinationes sequuntur. **I**nde est quod de voluntarijs actibus et moribus eorum nonnunquam a peritis astrologis et mira et veridica iudicia preferunt: que non solum laudabile neque tantum talibus in iudicijs vel ea in suis temporibus omnibus observare. **E**nde in sacra scriptura dicitur. **M**tere. x. **S**ignis celi nolite metuere. **M**ulta ergo de proprietatibus rerum quas in hoc libro per exemplum ponemus ex libris sacri canonis sunt assumpta. **E**t nonnulla collecta sunt ex rerum experientia: sed et ex magno sapientius scriptis plurima sunt excerpta. **N**on autem alijs miratur de stili deformitate que licet concedi soleat in opere tantum plerumque: ex hoc tantum specialiter accidit: quia plura ex scriptis quondam in hoc opere ponentur exempla: in quibus nisi forte truncando ut breuiora sunt nec sensum nec verba mutabo: ne. scilicet mutatione verborum mihi ascribere videar: que iam bene sunt per alios scripta vel inuenta. **N**on solum etiam in hoc opere de principalibus mundi corporibus introducentur ex

pla: sed etiam de his q̄ fm̄ aliq̄ ordinem
in ea reducunt: puta de motu tpe et lumie
et alijs cōsimilib' q̄ reducunt in celū. Si-
militer de impressiōib' aeris: vt grandæ:
p̄uina: niue et alijs quibuscūq̄ similibus
que specialiter pertinere vident ad aliq̄
elemētū. Et cōsimilis modus seruabit' etiā
in illis q̄ p̄tinet ad aliqua corpa mixta: qz
sū vbi ponent plantaz similitudines de frōdi-
bus: florib' et fructib' et semib' introducent
exempla. Et sic etiā fiet de alijs corpib' q̄
buscūq̄. ¶ Explicit plogus scōs:
¶ Incipit plogus tertius in quo habetur
de ordine dicendorum.

Notitia rerum in

hoīe triplici virtute p̄ficiť: vt dicit
p̄hs. s. sensu: imaginatiōe et rōne.
¶ Ab ipsis exteriorib' reb' p̄io fit mot' in
sensu. p̄pter quod p̄hs dicit q̄ oīs no-
stra scientia oritur a sensu. i. p̄sterio.
Ab ipō autē sensu in actu scōo fit motus in
fantasia siue imaginatiōe. Ande idē p̄hs
dicit. iij. de anīa: q̄ fantasia est motus fa-
ctus a sensu fm̄ actū. Et licet Auicenna di-
stinguat inter imaginatiōē et fantasiā di-
cens eas diuersas potērias realiter distin-
ctas: qz fantasia fm̄ cū habet vltra imagi-
natiōē q̄ cōponit et diuidit formas ima-
ginatas: vt patet: cuz ex forma imaginata
auri et forma imaginata montis cōponim'
formā mōtis aurē quā nunq̄ vidim'. Ta-
mē quia ista cōpositio nō apparet in alijs
ab homīe in quo ad hoc sufficit virt' ima-
ginatiua: cui etiā hanc actionē attribuit
Auerrois in quodā libello quem fecit de
sensu et sensibilibus. Ideo vt alij dicunt
eadē potētia realiter ē imaginatiō et fanta-
sia. Ab ipā autē fantasia siue fantasmati-
bus p̄ virtutē intellectus agentis p̄ficiťur
intellectus possibilis ad actū intelligēdi.
Ande p̄hs dicit. iij. de anima: q̄ nō est
intelligere sine fantasmate. Ipse autem in-
tellectus ab vno in aliud discurrens siue
ex p̄ncipijs cōclusiones eliciēs: siue cōclu-
siones in p̄ncipia resoluens rō vocat' ad
quā scientia p̄tinet: sicut p̄hs dicit in fine
libri p̄steriorū: q̄ oīs scientia in rōe est.
¶ Et igitur in exēplis ponendis fm̄ p̄fa-
tum humane cognitōis ordinē p̄cedam':
p̄mo ponenda sunt exempla de sensibili-
bus. secundo de imaginabilibus. tertio de

de rationabilib'. Sed de exemplis sensibi-
lium corporū adhuc est distinguenduz: qz
quedā sensibilia corpora sūt simplicia q̄. i.
nō cōponunt ex alijs corpibus sic elemēta
et corpora celestia: sū in se habeāt alias
cōpositiones vt materie et forme accidētis
et substantie et huiusmodi. Quedā vō sen-
sibiliū corporū sūt cōposita ex ipsis elemē-
tis. Et ista adhuc distinguūt: qz qdā sunt
inaniata vt mineralia vt ferrum: es et lapī-
des: et alia hmōi. Quedā vō sunt aiata q̄
adhuc distinguunt: qz quedā sūt animata
tantū aiā vegetabilē vt plante. Quedā vl-
teri' anīa sensibili vt animalia bruta que
distinguūt in natatilia que sūt in aqua:
et gressibilia siue reptilia que sūt in terra:
et volatilia q̄ in aere volāt. Quedam vltre-
rius animata sūt anima rationalē vt homi-
nes. ¶ Circa imaginabilia quoqz est attēdē-
dum qz quarundā rerū imagines seu fan-
tasmata intuemur dormiētes siue somniā-
tes. Quedā vero mix p̄cipim' vigilantes
quēadmodum p̄bere etiā vigilando ha-
buerunt imaginarias visiones. Rationa-
bilia autē vocari possunt siue illa q̄ ex rōne
statuūtur sicut sūt leges et iura: siue ea que
a ratione p̄ducunt' sicut sunt artificialia.
Est enī ars recta ratio factibiliū vt p̄hs
dicit' Ethic'. siue etiā illa q̄ a rōe regulātur
vt mores et humana opera. Quia igit' de
omībus p̄dictis exempla sunt inducenda
totū hoc p̄sens opus in decē distinguitur
libellos. In quoz p̄mo ponent' exempla
de corporibus simplicib' scilicet de elemē-
tis et corporibus celestibus et etiā de aliq̄
bus alijs que aliquo speciali ordine in ea
reducūtur. In secundo ponētur exempla
de corporibus mineralibus: scilicet de me-
tallis et etiā de lapidibus. In tertio ponē-
tur exempla de vegetabilib'. i. de arbori-
bus et plantis. In quarto ponētur exēpla
de natatilibus et volatilib'. i. de piscibus
et auibus. In quinto ponentur exempla de
animalibus terrestribus. i. que gradiūtur
vel reptant sup terrā. In sexto libro ponē-
tur exempla de hoīb'. In septimo de ima-
ginibus somniorū et visionum. In octauo
vero libro ponētur exempla de legib'. In
nono ponētur exempla de artificialibus.
In decimo siue vltimo libro ponent' exem-
pla et introducent' de humanis actibus et
moribus. In singulis autē p̄dictis decē li-

bellis nō intendo particulariter sequi ordinē exemplorū: sed solū illas materias quibus adaptantur exempla locare seu ponere sub ordine alphabeti (verbi gratia) In primo libro ubi ponuntur exempla de corporibus simplicibus nō sequar in eis ordines ipsorum simplicium corporū: vt scz primo ponatur exempla de celestibus: postea de elementis: et inter elementa primo de vno postea de alio: sed mirum ponentur omnia nunc de vno nunc de alio finē q̄ rebus diuersis quas ponam sub alphabeti ordine varie adaptant. Et idē etiā ordo seruabit in ceteris libellis: ita. s. vt quilibet liber p̄ se de materijs quā tractabūt in ipso suū hēbit propriū ordinem alphabeti. Si qua igitur in hoc opere ex mea imperitia indebite essent posita vel inepte: reliquo atq; summitto beniuolentie fratrum ac studio corrigēda. De his autem que bene dicta et adaptata cōgrue videbuntur: regi immortalī inuisibili soli deo honor relinquet et gloria in secula seculorū.

Explicit prologus tertius.

Incipit liber primus: Ca. I

Abstinentia

Abstinentia discretarum ciborum quā sit hominibus utilis: in simplicibus corporum potest ostendi naturis. Simplicitas namque corporum duarum sunt naturarum. scilicet nature celestis et elementaris. Primum exemplum notabile de fructu ipsius abstinentie quo ad naturam celestem ostenditur in corpore lune. Est enim natura celestis tantomagis luminis purior quanto minus in sua substantia habet de grossa et corpulenta materia. Hinc igitur est quod apparet in luna quedam nigredinis macula: quod luna prout tradit philosophus sicut est in situ locali magis vicina terre: ita est ut ita dicam magis terrestris nature. id est cuiusdam substantie grossae et corpulente: propter quam lumen solis non recipit profunde sicut alie stelle sed tantum in superficie. Et idcirco in ipsa tunc resultat macula umbrae. Est igitur natura hominis luminari corpori similis: cuius scilicet mens interior ad lumen sapientie tanto est minus disposita quanto venter corpulentior sit ciborum affluentia. Nam multa repletio veteris obtusitate generat mentis. Quod philosophus in 17. dicit:

Repleti sunt qui obscurati sunt. Et hec est obscuritas lune. id est vite delitiose: que scilicet non repletur splendore sapientie. Esai. xliij. Luna non splendebit in lumine suo. Oportet ergo ad hoc ut antea fiat luminis sapientie purior quod non utatur superfluo ciborum alimentis. propter quod Apollonius dicit ad Roma. xliij. Induamur arma lucis sic ut in die honeste ambulemus: non in comestationibus et ebrietatibus. Est enim armatura lucis sapientie celestis: que mentem de veritate illustrat et ab erroribus defendit. Nec honeste velut in die nos ambulare facit: quod lumen nobis porrigit veritatis sequende. Sed qui a comestationibus vel ab ebrietate non abstinere: hanc armaturam lucis induere non potest. unde Hieronymus dicit in Iouinianum: Si quis escumat se abundantia ciborum potionumque perfrui et posse vacare sapientie: hic in delictis versari et deliciarum vitijs non teneri seipsum seducit. Et in eodem dicit: Sapientia operam dare non possumus si mens abundantiam quam labore nimio indiget et cura cogitemus. Secundum exemplum abstinentie quod ad elementarem naturam ostendit elementum terre. Terra enim primo nobis ostendit quod abstinentia et attenuatio carnis impetrata est gratie celestis. Nam quia terra de sui natura totaliter est sicca et arida: prout deus auctor nature quod ad hoc ut fructus producere possit in fundam escit pluuia: et ita ad fructus verberes producidos efficitur secunda. Sic enim cordis terra si ab humore luxurie noxia per abstinentiam cibi et potus efficitur arida: superfundet taliter celestis gratie pluuia quod ad producidos fructus spiritualium operum erit fertilis et secunda. Unde dicitur in Hebr. vi. Terra enim sepe venientem super se bibens imberem et generans herbas oportunam illis a quibus colitur accipit benedictionem a deo. Caro enim nostra dicitur terra quando sit per abstinentiam ab humore concupiscentie vacua. Scriptum est enim: Hec. i. Quod vocauit deus aridam terram. hec imber celestem bibit quod celestis gratie confortatione pinguescit. Esai. lv. Descendit imber et nix de celo et inebriauit terram. Sed tunc herbas opportunam producit eam in merito quo opere spirituali subseruit: et quod a deo benedictione accipit: quod retributionem eternam semper sibi cum ipso spiritu finalis habet. Ergo enim cordis terra tunc est profectus disposita: cum accescit ex abstinentia: humescit celesti gratia: frutescit per bona opera. Et per